

פיזיקה למתמטיקאים – 320-88 – מבחן לדוגמה

מרצים: ד"ר ברוך ברזל, מר ניר שרייבר

משך המבחן: 3 שעות

חומר עזר מותר בשימוש: מחשבון, דפי נוסחאות שהוכנו על ידי הסטודנט (עד 5 דפים).

ענו על 3 מ-4 השאלות הבאות (רק שלוש). כל שאלה – 33 נקודות.
ניתן לענות, בנוסף על השלוש הנ"ל, גם על שאלה 5 (שאלת בונוס - לא חובה). בונוס – 10 נקודות.
אנא סמנו בברור על איזה שאלות בחרתם להשיב והקיפו את תשובותיכם הסופיות.

1. לווין מקיף כוכב תחת השפעת הפוטנציאל המרכזי $U(r) = -\frac{c}{r}$.
- רשמו את הלגראנז'יאן של המערכת במונחים של הקואורדינטות הפולאריות r, θ .
  - הראו כי התנע הזוויתי, דהיינו התנע הצמוד לקואורדינטה θ , נשמר.
  - כעת העזרו בתנע הזוויתי ורשמו את הפוטנציאל האפקטיבי של המערכת.
  - בזמן $t = 0$ ללווין היתה מהירות זוויתית $\dot{\theta}(t = 0) = q$ ו- $r(t = 0) = r_0$. מהי האנרגיה והתנע הזוויתי של הלווין?
  - מה יהיו המרחקים המינימלי והמקסימלי בין הלווין לכוכב?

2. מסה m חופשית לנוע במישור x, y , ומחוברת לקפיץ שקצהו בנקודה $(0, 0, z_0)$ על ציר z .
- רשמו את ההמילטוניאן של המערכת.
  - קבלו את משוואות התנועה (המילטון). הראו כי התנע הזוויתי נשמר.
  - עבור תנאי התחלה עם תנע זוויתי L_0 , מהו הפוטנציאל האפקטיבי של המערכת?
  - חשבו את תדירות התנודות הקטנות סביב נקודת שווי המשקל של הפוטנציאל מן הסעיף הקודם.
  - נתון כי האנרגיה התחילית היא E_0 . מהו טווח המרחקים "המותר" $r_{\min} \leq r \leq r_{\max}$ של המסה מן הראשית?

3. חלקיק קוואנטי חופשי מצוי בפוטנציאל $V(x) = 0$ לכל $-\infty < x < \infty$.
- רשמו את משוואת שרדינגר עבור החלקיק וקבלו את המצבים העצמיים והערכים העצמיים של ההמילטוניאן.
  - האם במקרה זה קיימות רמות אנרגיה בדידות?
  - נתון כי בזמן $t = 0$ פונקציית הגל נתונה על ידי $\psi(x, t = 0) = Ae^{-\alpha|x|}$. מצאו את הקבוע A .
  - מהי צפיפות ההסתברות $P(E)$ למדוד עבור החלקיק את האנרגיה E ?

4. המצב (המנורמל) של חלקיק קוואנטי נתון על ידי
- $$|\psi\rangle = i \frac{1}{(2\pi)^{1/4}} e^{-\frac{(x-a)^2}{4}}$$
- אופרטור המיקום הוא x ואופרטור התנע הוא $p_x = -i\hbar \frac{\partial}{\partial x}$.
- חשבו את תוחלת המיקום $\langle x \rangle$ של החלקיק.
  - חשבו את תוחלת התנע $\langle p_x \rangle$.
  - הראו כי

$$|\psi_k\rangle = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-ikx}$$

- מצב עצמי של p_x . מהו הערך העצמי המתאים?
- ד. מהי צפיפות ההסתברות $P(p_x = p_0)$ למדידה של תנע $p_0 = \hbar k$ עבור החלקיק (במצב $|\psi\rangle$). ניתן להסתפק בביטוי אינטגרלי – אין צורך לפתור את האינטגרל.

שאלת בונוס

5. אופנוען נוסע במהירות v בסיבוב שרדיוסו R בכביש ללא חיכוך. מה צריכה להיות זווית ההטיה של הכביש על מנת שהאופנוען לא יחליק?

עד כאן המבחן לדוגמה – השאלות הבאות הן סתם בשביל תרגול נוסף:

6. למערכת קוואנטית שני מצבים אפשריים $|x\rangle$ ו- $|y\rangle$ (מנורמלים $\langle x|x\rangle = \langle y|y\rangle = 1$; $\langle x|y\rangle = 0$) ובזמן $t = 0$ נתון כי מצב המערכת הוא $|\psi(0)\rangle = |x\rangle$. נתון האופרטור

$$A = \begin{pmatrix} 1 & -i \\ i & 1 \end{pmatrix}$$

- א. תארו את מצב המערכת ב- $t = 0$ באמצעות מצבים עצמיים של A .
- ב. מהם ערכי האנרגיה התצפית האפשריים ומהי ההסתברות למדוד כל אחד מהם?
- ג. הראו במפורש תוך שימוש בסעיף ב' כי תוחלת המדידה מקיימת $\langle x|A|x\rangle$.
- ד. נתון כי אופרטור הקידום בזמן של המערכת הוא $U(t) = e^{At}$. רשמו את מצב המערכת בזמן t , דהיינו $|\psi(t)\rangle$, כקומבינציה לינארית (תלויה בזמן) של וקטורים עצמיים של A .
- ה. מהו אורך החיים של המצב $|x\rangle$? (כלומר הזמן האופייני לכך שמערכת במצב $|\psi\rangle = |x\rangle$ תיהפך למערכת "מעורבבת" שבה יש גם ייצוג ל- $|y\rangle$, רמז: $\langle y|\psi(t)\rangle$)

7. מערכת של שתי מסות m_1 ו- $m_2 = 2m_1$ מחוברות על ידי מוט קשיח וחסר מסה שאורכו L . המסות חופשיות לנוע במרחב הדו-מימדי (x, y) , (כלומר פוטנציאל אפס) תחת האילוץ של המוט הקשיח (מוט ישר, בלתי עקום ובלתי מתח).
 א. רשמו את הלגראנז'יאן של המערכת בקואורדינטות הקרטזיות הרגילות x_1, y_1 ו- x_2, y_2 עבור m_1 ו- m_2 בהתאמה. כיצד מתבטא האילוץ של המוט? כמה קואורדינטות מוכללות דרושות לתיאור המערכת?
 ב. כעת עברו לתיאור המערכת על ידי הקואורדינטות המוכללות: מרכז המסה $\vec{R}_{CM}$ ומהירות הסיבוב סביב מרכז המסה ω . תזכורת:

$$\vec{R}_{CM} = \frac{\sum_i m_i \vec{r}_i}{\sum_i m_i}$$

- רשמו את הלגראנז'יאן במערכת זו.
- ג. הראו את שימור התנע הקווי $\vec{P}_{CM} = M \frac{d\vec{R}_{CM}}{dt}$.
- ד. מצאו את התנע הזוויתי והראו שגם הוא נשמר.